

Ф И Л О Л О Г

часопис за језик, књижевност и културу
XVI 2025 32
универзитет у бањој луци
филолошки факултет

САДРЖАЈ

ELSA MORANTE DANAS: ČITANJA I TUMAČENJA

ELSA MORANTE OGGI: LETTURE E INTERPRETAZIONI

Sanja N. Kobilj Ćuić

Posveta Elsi Morante (1912–1985), vječno inspirativnom
književnom glasu..... 15
DEDICATED TO ELSA MORANTE (1912–1985), AN INEXHAUSTIBLE
SOURCE OF LITERARY INSPIRATION

Sanja N. Kobilj Ćuić

Dedica e Elsa Morante (1912–1985), una fonte inesauribile di ispirazione
letteraria 18
DEDICATED TO ELSA MORANTE (1912–1985), AN INEXHAUSTIBLE
SOURCE OF LITERARY INSPIRATION

Elena Porciani

Fantastiche Passioni. So due racconti inediti della giovane Morante 21
FANTASTIC PASSIONS. ON TWO UNPUBLISHED STORIES BY
THE YOUNG MORANTE

Mara Josi

I giochi segreti di Elsa Morante 40
THE SECRET GAME BY ELSA MORANTE

Sanja N. Kobilj Ćuić

Praistorija Else Morante: karakteristike fantastičko-gotičkog
u pet prevedenih priča iz zbirke *Il gioco segreto* 62
THE *PREHISTORY* OF ELSA MORANTE: CHARACTERISTICS OF THE
FANTASTIC-GOTHIC IN FIVE TRANSLATED STORIES FROM
IL GIOCO SEGRETO

Martina Sanković Ivančić

Le rappresentazioni dell'infanzia in Elsa Morante..... 76
REPRESENTATIONS OF CHILDHOOD IN ELSA MORANTE

Elisa Martínez Garrido

16 e 18 ottobre 1943 nella Storia di Elsa Morante: un infernale
crescendo tragico di p/Passione..... 91
16 AND 18 OCTOBER 1943 IN ELSA MORANTE'S *HISTORY: A NOVEL*:
AN INFERNAL TRAGIC CRESCENDO OF P/PASSION

ENGLISH DEPARTMENT CONFERENCE SPECIAL EDITION: CELLS 6

TEMAT POSVEĆEN MEĐUNARODNOJ KONFERENCIJI O ENGLISKOM JEZIKU
I KNJIŽEVNOSTI U ORGANIZACIJI KATEDRE ZA ANGLISTIKU: CELLS 6

Emir Z. Mubić

Back to Basics: Embracing the Grain 111

BACK TO BASICS: KONFERENCIJA O ENGLISKOM JEZIKU I KNJIŽEVNOSTI

Jasmina M. Miljković, Jelena V. Šajinović Novaković

Colour-Based Anglicisms in the Serbian Language 114

ANGLIZMI SA KOMPONENTOM BOJE U SRPSKOM JEZIKU

Tonina Ibrulj, Ivana Zovko-Bošnjak

Definiteness and English Articles as Challenges for

Croatian EFL Learners 123

ODREĐENOST I SUSTAV ČLANOVA ENGLISKOG JEZIKA KAO

IZAZOV U UČENJU ZA HRVATSKE IZVORNE GOVORNIKE

Emir Z. Mubić

(Mis)hearing Accidentally on Purpose: The Venial

Desolation of Sound(s) 143

(NE)NAMJERNO (NE)TAČNO TUMAČENJE PORUKE:

BEZAZLENA PUSTOŠ ZVUKA

Božica Jović

Oneness in Donne 151

KONCEPT OBJEDINJENOSTI KOD DŽONA DONA

Anela J. Mulahmetović Ibršimović

Metonymical Expressions about Persons with Disabilities in

American and Bosnia-Herzegovinian Media 165

METONIMIJSKI IZRAZI O OSOBAMA S INVALIDITETOM U

AMERIČKIM I BOSANSKOHERCEGOVAČKIM MEDIJIMA

Maja Mandić

Visual Materials in the EFL Classroom at University: A Case Study 186

ВИЗУЕЛНИ МАТЕРИЈАЛИ У УЧИОНИЦИ ЕНГЛЕСКОГ КАО СТРАНОГ

ЈЕЗИКА НА УНИВЕРЗИТЕТУ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Neira Lojić

Language so often Fails Us: Coining New Words to Understand

the Context We Live in: A Case Study of Rudy Francisco 205

ЈЕЗИК НАС ЧЕСТО ИЗНЕВЈЕРИ: КРЕИРАЊЕ НОВИХ РИЈЕЧИ РАДИ

РАЗУМИЈЕВАЊА КОНТЕКСТА У КОЈЕМ ЖИВИМО: СТУДИЈА

СЛУЧАЈА РУДИЈА FRANCISCA

Jelena Brkić
ESP for Art Students: Testing Visual and Linguistic Competence..... 224
ESP ZA STUDENTE LIKOVNE UMJETNOSTI: TESTIRANJE VIZUELNE I
LINGVISTIČKE KOMPETENCIJE

*Sonja D. Stanković, Ljiljana Ž. Stević, Anja M. Mudrenović,
Bojana S. Pavlović*
English as Lingua Franca in Chinese Language Teaching at
University of Banja Luka Sinology Department 241
ENGLISKI KAO LINGUA FRANCA U NASTAVI KINESKOG JEZIKA
NA KATEDRI ZA SINOLOGIJU UNIVERZITETA U BANJOJ LUCI

Milica Vuković
Analysis of Translation Strategies Toward Culture-Specific
Elements in the Novel *Talking it Over* by Julian Barnes259
АНАЛИЗА ПРЕВОДИЛАЧКИХ СТРАТЕГИЈА ЗА КУЛТУРОЛОШКИ
СПЕЦИФИЧНЕ ЕЛЕМЕНТЕ У РОМАНУ *ТРОЈЕ* ЏУЛИЈАНА БАРНСА

ЈЕЗИК

Мијана Ч. Кубурић Мацура
Социјални фемининативи у дневним новинама у
Републици Српској..... 279
SOCIAL FEMININE NOUNS IN DAILY NEWSPAPERS IN
THE REPUBLIC OF SRPSKA

Горан Б. Милашин
О модалном глаголу *требати* у језику дневних новина у
Републици Српској..... 305
ON THE MODAL VERB *TREBATI* IN THE LANGUAGE OF
DAILY NEWSPAPERS IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Gorica R. Tomić
Positioning Source Words in Two-Member Serbian Lexical Blends:
An Analysis of Source Words' Syllable Number and Frequency 326
POZICIONIRANJE MOTIVNIH REČI U DVOČLANIM LEKSIČKIM
SLIVENICAMA U SRPSKOM JEZIKU: ANALIZA BROJA SLOGOVA I
FREKVENTNOSTI MOTIVNIH REČI

Gjoko Nikolovski, Biljana Mirchevska Bosheva
Konceptualizacija smrti v slovenskem in makedonskem jeziku 343
CONCEPTUALISATION OF DEATH IN THE SLOVENIAN AND
MACEDONIAN LANGUAGES

<i>Konstantin I. Belousov, Natalia V. Boronnikova, Aleksandar H. Taleski</i> Models of the Speaker's Temporal Orientation in Virtual Reality and their Impact on Human-Machine Interface Systems	362
МОДЕЛИ ВРЕМЕНСКЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ ГОВОРНИКА У ВИРТУЕЛНОЈ РЕАЛНОСТИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА СИСТЕМЕ СУЧЕЉАВАЊА ЧОВЈЕКА И МАШИНЕ	
<i>Lusine Harutyunyan, Ruzanna Baghratyan</i> Functional Characteristics of Euphemisms in Business Discourse (Based on the Example of Principled Negotiations).....	387
ФУНКЦИОНАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЕУФЕМИЗАМА У ПОСЛОВНОМ ДИСКУРСУ (НА ПРИМЕРУ ПРИНЦИПИЈЕЛНИХ ПРЕГОВОРА)	
<i>Snežana M. Zečević, Branislava M. Dilparić, Aleksandar B. Milojević</i> Cognitive, Emotional, and Behavioral Aspects of Attitudes toward English Language Learning Among Secondary School Students in Kosovska Mitrovica: A Cross-Sectional Study.....	403
КОГНИТИВНИ, ЕМОЦИОНАЛНИ И БИХЕВИОРАЛНИ АСПЕКТИ СТАВОВА УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ ПРЕМА УЧЕЊУ ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА: СТУДИЈА ПРЕСЕКА	
<i>Драгана Р. Крстић</i> О функцијама фразеологизама карактеристичним за јавни дискурс у Босни и Херцеговини	429
ON THE FUNCTIONS OF PHRASEOLOGISMS CHARACTERISTIC OF PUBLIC DISCOURSE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA	
<i>Георгина Б. Шиповац</i> Фонетско-фонолошке особине <i>Босанске љекаруше</i> (<i>Помоча од сваке болести кои има</i>) из XVIII вијека	451
PHONETIC AND PHONOLOGICAL FEATURES OF <i>BOSANSKA LJEKARUŠA</i> (<i>ПОМОЋА ОД СВАКЕ ВОЛЕСТИ КОИ ИМА</i>) FROM THE 18. CENTURY	

КЊИЖЕВНОСТ

<i>Игор М. Симановић</i> Андрић и Кјеркегор: иронијско обликовање лика Алије Ђерзелеза (са сталним освртом на Сократа).....	469
ANDRIĆ AND KIERKEGAARD: THE IRONICAL FORMATION OF THE CHARACTER OF ALIJA ĐERZELEZ (WITH CONSTANT REFERENCE TO SOCRATES)	

Sultan Komut Bakinc

- Fragmented Identity of The Speaking Subject in Beckett's *Footfalls*:
The Authentic Self and Its Internal Others..... 485
FRAGMENTISANI IDENTITET GOVOREĆEG SUBJEKTA U BEKETOVOJ DRAMI
FOOTFALLS: AUTENTIČNO JA I NJEGOVI UNUTRAŠNJI DRUGI

Marija N. Gagić

- A Commemoration of Wounds Endured*: Writing as Resistance
in Margaret Atwood's *The Blind Assassin*..... 505
ZNAMEN ZA PRETRPLJENE RANE: PISANJE KAO OTPOR U *SLEPOM UBICI*
MARGARET ATVUD

КУЛТУРА

Ljiljana Ž. Stević, Željka Lj. Babić

- Between Memory and Modernity: The Visual and Sonic Language
of Wong Kar-Wai's Cinema 521
ИЗМЕЂУ СЈЕЋАЊА И МОДЕРНОСТИ: ВИЗУЕЛНИ И ЗВУЧНИ ЈЕЗИК
ФИЛМОВА ВОНГА КАРВАЈА

Ivana Ercegovac, Romana Srncova, Fajar Mohamed Albanee

- Digital Rituals and Everyday Narratives: A Visual Anthropology
of Short-Form Video Culture 541
DIGITALNI RITUALI I SVAKODNEVNI NARATIVI: VIZUELNA
ANTROPOLOGIJA KULTURE KRATKIH VIDEO-FORMATA

ПРИКАЗИ

Горан Б. Милашин

- Културално маркирана лексика у српском језику из угла
лингвокултурологије..... 565
CULTURALLY MARKED LEXIS IN THE SERBIAN LANGUAGE FROM A
LINGUOCULTURAL PERSPECTIVE

Марина Љ. Спасојевић

- Когнитивнолингвистичко истраживање глаголских
префикса у српском језику 577
A COGNITIVE LINGUISTIC STUDY OF VERBAL PREFIXES
IN THE SERBIAN LANGUAGE

Наташа Ж. Драгин

- Критичко издање дела Марка Пећког..... 583
A CRITICAL EDITION OF THE WORKS OF MARKO PEĆKI

<i>Danijela M. Janjić</i>	
Alba de Céspedes tra letteratura e impegno politico-culturale	589
ALBA DE CÉSPEDES BETWEEN LITERATURE AND POLITICAL-CULTURAL ENGAGEMENT	
<i>Јована Јорџић</i>	
Џојс и Андерсон у паралели: додирне тачке великих модерниста	593
JOYCE AND ANDERSON IN PARALLEL: CONVERGENCES OF GREAT MODERNISTS	
<i>Зорана Ж. Штрбау</i>	
Месијанство гордих и понизних.....	597
THE MESSIANISM OF THE PROUD AND THE HUMBLE	
<i>Упутства за ауторе</i>	603
<i>Instruction for Authors</i>	611

Зорана Ж. Штрбац¹

МЕСИЈАНСТВО ГОРДИХ И ПОНИЗНИХ

Попов, Јован (2024) *Горди и понизни: парадоксалисти Фјодора Достојевског*, Београд, Српска књижевна задруга.

Превести у научни регистар опажајну апоричност људске душе изражену у делима Фјодора Достојевског, односно методолошки систематизовати и објаснити његово полифонијско језичко-уметничко сведочанство о несамерљивим димензијама човекове нутрине, у најмању руку јесте исцрпан и исцрпљујући задатак. Као узоран пример реализације амбициозног подухвата издваја се седма монографија професора Јована Попова *Горди и понизни* (2024), у чијем се средишту налази питање о противречној психолошкој структури јунака Достојевског. Допуном наслова поднасловом *Парадоксалисти Фјодора Достојевског* јасно се ставља до знања да наслов не упућује на два типа јунака, већ на борбу између антитетичких карактерних својстава која се неретко одиграва у једном лику. Везник *и*, према томе, не означава само спољашњу повезаност гордости и понизности, већ исказује њихову суштинску везу, коју Попов готово уметнички уобличује у последњем делу своје студије: ‘Уместо епилога: о чему сањаре смешни људи?’

Полазећи од Жидове дистинкције између понизности, ‘као облика понашања’, и понижености, ‘као друштвеног стања’ (19), а имајући у виду целокупни опус Достојевског, аутор превазилази упрошћеност бинарне поделе коју је у свом последњем тексту из 1861. године начинио руски лево оријентисани критичар Николај Доброљубов разликовањем два главна типа јунака Достојевског: кротких и озлојеђених, и то с обзиром на социјално мотивисан принцип угроженог достојанства. Попов у студији *Горди и понизни* показује да се код Достојевског не ради само о политичко-филозофском значењу категорије достојанства, чија би угроженост поделила јунаке на оне који невољу и неправду трпе ћутке, без роптања, и оне који се буне већ да је посреди и достојанственост као врста понашања утемељена ‘на човековом настојању да у свакој интеракцији са другима води рачуна о томе да својим речима или поступцима не угрози

¹ Ауторка је студент мастер студија на Филолошком факултету у Београду. Имејл адреса: strbac.zorana99@gmail.com.

ни сопствено ни туђе достојанство' (16). Тако схваћен дигнитет веома често изостаје код јунака Достојевског управо услед њима инхерентне психолошке противречности и својерсног унутрашњег *вишка*, прекомерности која, између осталог, и потврђује да човек није напосто детерминисан социјалним приликама, да понизни 'не морају бити понижени, као што понижени не морају бити понизни већ, напротив, могу у себи сачувати одређену меру гордости, каткад и врло високу' (19). Будући да се одустаје од образовања структуралистичких дихотомија које би истраживачу и читаоцу олакшале кретање кроз непрегледну материју, ствари се усложњавају, а аргументација развија на неколико нивоа: књижевноисторијском, психолошком, социјалном, биографском и, на првом месту, херменеутичком. Задатак који је Попов себи поставио јесте највиши могући и тиче се синтезе, односно формирања уније која ће обухватити и горде и понизне како би се указало на психолошку сложеност и захтевност јунака Достојевског.

Монографија се састоји од три тематски разноврсна дела: *Слуге*, *Лакрдијаш* и *Еротичари*, при чему је, на супрот првом и другом делу, који представљају одређене друштвене, јавне улоге, трећи квантитативно најдужи и везан за приватну, љубавну и сексуалну сферу, у којој се психолошке противречности појачавају до пароксизма. Тиме се и формално-композиционо подвлачи да аутор не пише књигу из области психоанализе, која би се бавила јунацима Достојевског као згодним примерима одређених патолошких или здравих феномена, јер се гордост, рецимо код слугу, попут Аполона из *Записа из подземља*, више очитује кроз одступање од социјално дефинисане, односно потчињене улоге, него као сложен амалгам симултаних карактерних особина гордости и понизности, нарочито не у јеванђеоском смислу, који Андре Жид има на памети, а од чијег схватања и сам аутор полази. Попов заправо ствара тематолошку студију која, узимајући у обзир превасходно садржинске аспекте дела, настоји да укаже на континуирани развој и модификацију мотива и тема у опусу Достојевског, те њихово уметничко сазревање и различита семантичка исходишта, све из перспективе анализе душевно сложених јунака, и то као носилаца одређених, из психологије познатих појава. Но, пошто је реч о историчару књижевности, дела Достојевског посматрају се у оквиру романескне и приповедне традиције Гогоља, Тургенева, Гончарова и, на врло занимљив, екскурсни начин, Толстоја, а мотиви се смештају у шири, архетипски оквир свеколике повести. У том смислу, за Попова изразито важна упоришна тачка јесте студија Јелезара Мелетинског *О књижевним архетиповима*.

Ауторов специфичан интелектуални профил – рационалан, аналитичан, прецизан, с развијеним осећајем за меру, уз то склон сагледавању ентитета у компаративном контексту и с позиције историјски образоване свести – одражава се не само у логички и акрибички заокруженој целини *Гордих и понизних*, већ и на нивоу појединачних елемената текста у којима се у неколико реченица маркира магистрална линија развоја Достојевског, а све с посебном лакоћом изражавања, вероватно најупечатљивијом одликом стила Јована Попова. Као илустрацију изреченог, наводимо сегмент из анализе дела *Понижених и увређених*, посвећен питању: ‘Ако је Вања, у врту поред Наташе, барем на тренутак и могао заборавити на болест, како то да му није сметала туга због мале Нели, са чије су се сахране управо били вратили?’ (262–263), на које се нуди опализирајући одговор:

Чини се, међутим, да је посреди било и нешто [...] што произлази из већ наведене констатације да се у *Пониженима и увређенима* крије заматак многих ситуација, мотива и ликова који ће у доцнијим капиталним романима бити развијени и доведени до велике уметничке снаге. Тако је и са мотивом спокојства у смрти блажених бића и победе радости над тугом. Тај мотив биће разрађен и до метафизичких димензија доведен у *Браћи Карамазовима* [...]. Коси зраци залазећег сунца и поглед на рајски врт – то је обећање срећне будућности из које ни Нели није искључена. Као и Маркел и Иљушечка, и она је могла бити сигурна да њен крај није дефинитиван и да ће своје драге поново видети [...]. Тога је, вероватно, био свестан и он, загладан у Наташине очи. То што је могућност вечите среће са њом била дата у кондиционалу могло је значити неизвесност испуњења, али и онострану перспективу. У срцу које у такву перспективу верује радост је кадра да надјача тугу (263–264).

С обзиром на то да наслов ауторове књиге унеколико кореспондира с *Пониженима и увређенима*, као једну од могућих веза можемо видети ову: уколико *Понижени и увређени* представљају заматак одређених типова јунака, ситуација и тематско-мотивских преокупација Достојевског, уколико *Горди и понизни* представљају студију која утврђује генезу свега наведеног. Праћење је понекад врло суптилно; на пример, идеја да је слобода неподношљив терет за човека, која је доведена до максимума у *Легенди о Великом инквизитору*, биће уочена у изјави слуге Григорија Васиљевича Кутузова, дакле готово на минијатурном нивоу.

Отварајући монографију анализом сталног мотива европске књижевности од Хомера па наовамо – мотива односа господара и слуге, Попов показује у којој мери је опус Достојевског гогољевски и молијеровски забаван, а забава је, поучава нас Умберто Еко у *Постилама за Име руже*, ‘веома важна ствар’. Но, урнебесне сцене из *Села Степанчиково* – грађене по основном принципу изазивања хуморног ефекта, спајањем две супротстављене равни, односно озбиљно-узвишеног и ниско-смешног и везане за грађанина Фому Фомича Опискина и начин на који реализује своје дидактичке пориве, те педагошки настоји да интервенише чак и у сновима својих подређених како би уместо ‘грубих, сељачких’ сањали ‘нешто из вишег друштва’ (47) – обележене су, такође, садистичким поигравањем мачке с мишем, самим тим најављују мрачну димензију смеха и карневализације, коју ће Попов, на супрот Бахтину, нарочито истакнути и пратити у другом поглављу, посвећеном разноврсним лакрдијашима код Достојевског, међу којима се као посебна група издвајају демонски лакрдијашаи (нпр. Свидригајлов, Лебедев, Фјодор Павлович Карамазов, Иванова визија ђавола). Садомазохистичка компонента јунака Достојевског врхуниће у патолошким испољавањима љубавних страсти, па ће и ове последње постати посебан предмет ауторове анализе, те бити разврстане у три категорије: ‘прва обухвата појаве љубавне патологије и настраног еротизма, друга се бави донжуанизмом, а трећа хомосексуалношћу, ређе реализованом а чешће латентном’ (15). Сходно свему изреченом, монографија се заокружује у знаку апострофиране и различито манифестоване прекомерности јунака Достојевског. Не треба губити из вида да се категорија прекомерности и на плану поступка открива као најважнија ознака хумора руског писца (илити, гогољевски речено, писца бескрајне земље), пошто фреквентно опскрбљује гротескно-карикатурним претеривањима своје јунаке, а пикантне пасаже, које чак и изразити љубитељи прозе Достојевског могу сметнути с ума, аутор вешто апстрахује и укључује у интерпретацију. Издвојмо само један – онај у коме генерал Иволгин, „причајући како је, као десетогодишњак, у време Наполеоновог похода на Русију, не само упознао француског императора, него га је овај узео за свог камер-пажа, зближио се с њим и поверавао му се’ (165), своју фантазију истеже до максимума:

‘Мали! – рећи ће он мени одједном – шта мислиш: ако ја пређем у православље па ослободим ваше робове хоће ли Руси поћи за мном?’ – ‘Никад!’ – повикао сам ја негодујући. Наполеон је био запрепашћен. ‘У патриотском сјају очица овог детета – рече он – ја сам прочитао мишљење целог руског народа. Доста, Даву! Све су то фантазије! Изложите други пројекат’ (165).

У коликој мери је реч о брижљиво компонованој и промишљеној монографији, томе у прилог, између осталог, сведочи и следеће: аутор прати генезу односа господара и слуге, и то, напоменули смо, у контексту остварења Гогоља, Тургенјева и Гончарова, како би показао модификацију мотива код Достојевског, која се тиче инверзије – наговештене у *Двојнику*, а развијене у *Записима из подземља* – улога господара и слуге. Изокретање је важно, јер су, примера ради, 'за еволуцију лика слуге у *Записима из подземља* мање заслужне промењене друштвено-историјске околности, а много више чиниоци психолошке мотивације, који, сами по себи, нису били ништа мање револуционарни у домену уметничке прозе' (63). Попов прати архетипски књижевноисторијски значај споредних ликова и осветљава развој гордих лакеја (рецимо, Петрушка из *Двојника* и Григорије Видопљасов из *Села Степанчиково* префигуришу лик гордог Аполона из *Записа из подземља*), будући да ће позни лакеј, Смердајков, постати истакнути лик у крунском делу Достојевског, *Браћи Карамазовима*, а однос господара и слуге заузети централно место у Зосимином житију, те постати фон на којем ће се развити једна од најважнијих мисли Достојевског – *сви смо криви за све*.

Преокретање социјално дефинисане и традиционалне релације господара и слуге у психолошки агон између покоравања и покорности, потчињавања других и самопотчињавања, поприма најразличитије реперкусије у опусу Достојевског, па се унутрашње одсуство мере и стабилности јунака екстериоризује врло шаролико, а та шароликост постаје предмет пажње Јована Попова. Испрва ограничена интерпретативна тачка гледишта преиначавача се у свеобухватну позицију, која захвата сва кључна прозна дела Достојевског, као и она уметнички слабија, на пример поменуто *Село Степанчиково*. Утолико је ауторова монографија упоредива с једним од најбољих интегративних тумачења Достојевског, какво је понудио немачки слависта Максимилијан Браун, али се, такође, у битноме и разликује од њега у свом снажном интересовању за парадоксалност, односно патологије јунака.

Противречност ликова Достојевског није сукцесивна нити реактивна, већ симултано егзистира у *подземљу* њихове нутрине, стога аутор за поднаслов и узима ознаку којом Достојевски одређује свог јунака из *Записа из подземља*, те је уздиже до амблемске вредности. Сразмерно понижењу и ударцима судбине расте гордост, која једине тренутке одушка и среће налази у сањарењима. Горди јунаци страхују да не испадну смешни, зато презиру друге, а смешни људи маштају да буду прихваћени и вољени. С тим у вези, 'Достојевски је смешног човека преобразио у ходочасника који чврсто одлучује да крене да шири

Зорана Ж. Штрбац

причу о ономе што је видео и што може бити: *за један дан, за један сат би се све уредило! Главно је – воли друге као себе, ето шта је главно, и то је све, више ништа не треба*” (435). Смешни човек усклицима завршава своју исповест: ‘И поћи ћу да приповедам! Поћи ћу!’ (Исто). Понизност је, каже професор, та која је надвладала гордост. Но, није ли месијанство својеврсни израз управо гордости, тачка сустицања наизглед неспојивих противречности? Можда је због тога аутор ефектно именовоа последњи одељак своје студије о *Гордим и понизним* – ‘Уместо епилога: о чему сањаре смешни људи?’. Подстиче ли нас то да се замислимо?